

تجارت ایران با اتحادیه اروپا رهیافت‌های سیاستی

گزارش سیاستی شماره ۹۸۰۳۰۱

خرداد ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا
وَأَنهَاكَ فِي رِجَاكَ مَا (بِأَخْلَاصٍ نَبِيَّت) جِهَادِ كُنْتُمْ،
قَطْعًا بِرِجَاهِ خُودِ، هِدَايَتَانِ خَوَاهِيمِ كَرْدِ

تجارت ایران با اتحادیه اروپا رهیافت‌های سیاستی

تجارت ایران با اتحادیه اروپا؛ رهیافت‌های سیاستی

گروه موضوعی:

تولید و تجارت

نوع گزارش:

سیاستی

شناسه:

۱۳۹۸۰۳۳۰۴

تاریخ انتشار:

۱۳۹۸/۰۳/۳۱

تهیه و تدوین:

روح‌الله مهدوی

مدیر مطالعه:

سید هادی رهگشای

ناظر علمی:

محمد امینی‌رعیا

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Mett.ir با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، ارائه نمایند.

فهرست

۸..... خلاصه مدیریتی

بخش اول

۱۰..... مقدمه

بخش دوم

۱۳..... وضعیت اقتصادی اتحادیه اروپا در مقایسه با ایران و جهان

بخش سوم

۲۴..... وضعیت صادرات ایران به اتحادیه اروپا

بخش چهارم

۳۱..... وضعیت واردات ایران از اتحادیه اروپا

بخش پنجم

۳۶..... رهیافت‌های سیاستی

ضمیمه

۳۸..... توضیحات تکمیلی

اتحادیه اروپا مجموعه‌ای از ۲۸ کشور اروپایی است که در قالب یک نهاد چند ملیتی متحد شده‌اند. جمعیت ساکن در این منطقه برابر ۵۱۲ میلیون نفر است که از این لحاظ پس از چین و هند، با اختلاف زیاد در جایگاه سوم جهان قرار دارد. این اتحادیه پایین‌تر از آمریکا و بالاتر از چین، دومین قدرت بزرگ اقتصادی جهان بر اساس تولید ناخالص داخلی به حساب می‌آید. اتحادیه اروپا به لحاظ صادرات پس از چین و به لحاظ واردات پس از آمریکا جایگاه دوم را در جهان دارد.

اعضای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۸ بیش از ۱۰,۳ میلیارد دلار به ایران صادرات داشته‌اند؛ آلمان، ایتالیا و فرانسه در رتبه‌های نخست صادرات به ایران قرار دارند. ایران نیز در سال ۲۰۱۸ حدود ۱۱,۳ میلیارد دلار کالا به اعضای اتحادیه اروپا صادر کرده است؛ ایتالیا، اسپانیا و فرانسه مقاصد اصلی صادرات ایران بوده‌اند.

کشورهای اروپایی سهمی ۲۳ درصدی از واردات ایران داشته‌اند و در مقابل سهم آنها از کل صادرات و صادرات غیرنفتی ایران به ترتیب حدود ۱۷ و ۳ درصد بوده است. نفت خام بیش از ۹,۸ میلیارد دلار از صادرات ایران به کشورهای اروپایی در سال ۲۰۱۸ را به خود اختصاص داده بود؛ اما در سال جاری میلادی به دلیل تحریم‌ها، صادرات نفتی ایران به اتحادیه اروپا به صفر رسیده است و بنابراین انتظار می‌رود میزان کل صادرات ایران به کشورهای عضو اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۹ به کمتر از ۱ میلیارد دلار کاهش یابد.

محصولات غیرنفتی صادراتی ایران به اتحادیه اروپا شامل محصولات کشاورزی و مواد اولیه صنایع می‌شود که به راحتی امکان صادرات آنها به دیگر کشورهای جهان وجود دارد؛ چرا که میزان صادرات ایران به اتحادیه اروپا در این محصولات به مراتب کمتر از میزان کل صادرات ایران است. همچنین در خصوص بسیاری از کالاهای وارداتی از

کشورهای اروپایی، امکان ساخت داخل محصولات و یا واردات آن از دیگر کشورهای جهان فراهم است.

علاوه بر این، کشورهای اروپایی سهم قابل توجهی در واسطه‌گری واردات محصولات اساسی بخش کشاورزی ایران از جمله ذرت، دانه سویا، جو و دانه‌های روغنی دارند؛ که لازم است نقش آنها در این زمینه کاهش یابد و ایران به طور مستقیم این قبیل کالاها را از کشورهای هدف وارد نماید. در بسیاری از بخش‌ها از جمله محصولات دارویی، محصولات شیمیایی، محصولات فولادی و محصولات پلاستیکی نیز ایران کالاهای اولیه و کم‌فرآوری شده را به کشورهای اروپایی با قیمت ناچیز صادر می‌کند و در مقابل، محصولات فرآوری شده و نهایی را با قیمت‌هایی به مراتب بالاتر، از این کشورها وارد می‌نماید؛ که لازم است در این زمینه نیز تجدیدنظر صورت پذیرد.

در مجموع باید گفت که تجارت دوجانبه میان ایران و اتحادیه اروپا، علاوه بر اینکه حجم قابل توجهی ندارد، بیش از آنکه به واقعیت‌های اقتصادی وابسته باشد، شدیداً از روابط سیاسی متأثر بوده است. در آینده نیز نمی‌توان صرفاً با نگاه اقتصادی به رابطه با کشورهای اروپایی امیدوار بود؛ در واقع به نظر نمی‌رسد اتحادیه اروپا مایل به توسعه واردات و در کل تجارت خود با ایران باشد و این مهمترین مانعی است که از منظر سیاسی، بر رابطه ایران و اروپا سایه افکنده است. لذا ضروریست جمهوری اسلامی ایران، در تجارت با کشورهای این اتحادیه تجدیدنظر نموده و نظام تجاری خود را بر اساس تصمیمی که در این زمینه اتخاذ می‌کند، بازطراحی نماید.

بخش اول

مقدمه

اتحادیه اروپا به مجموعه‌ای از ۲۸ کشور اروپایی گفته می‌شود که در قالب یک نهاد چند ملیتی، متحد شده‌اند. سیاست‌ها و قوانین اعضای اتحادیه اروپا در بخش‌های تجارت، کشاورزی و مهاجرت به صورت یکسان و از سوی نمایندگان کشورهای عضو تعیین می‌شود. به همین دلیل اعضای اتحادیه اروپا مستقلاً قادر به تصمیم‌گیری درباره روابط تجاری دوجانبه خود با دیگر کشورها نیستند و باید این کشورها را به صورت یک مجموعه واحد در نظر گرفت.

جمعیت ساکن در این اتحادیه برابر ۵۱۲ میلیون نفر است که از این لحاظ، پس از چین و هند با اختلاف زیاد در جایگاه سوم جهان قرار می‌گیرد. همچنین این اتحادیه دومین قدرت بزرگ اقتصادی جهان بر اساس تولید ناخالص داخلی محسوب می‌شود. بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول در سال ۲۰۱۸ میلادی، اتحادیه اروپا با نزدیک به ۱۹ هزار میلیارد دلار تولید ناخالص داخلی، پایین‌تر از آمریکا با ۲۰,۵ هزار میلیارد دلار و بالاتر از چین با ۱۳,۴ هزار میلیارد دلار قرار دارد. علاوه بر این، با معیار برابری قدرت خرید، میزان تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا در حدود ۲۲ هزار میلیارد دلار محاسبه شده است که پس از چین با ۲۵ هزار میلیارد دلار، در رتبه دوم جهان قرار می‌گیرد.^۱

اتحادیه اروپا به لحاظ صادرات پس از چین و به لحاظ واردات پس از آمریکا جایگاه دوم را در جهان دارد. حجم صادرات اعضای اتحادیه اروپا به خارج از این منطقه در سال ۲۰۱۸ برابر ۲,۳۷ هزار میلیارد دلار و حجم واردات آن برابر ۲,۵۶ هزار میلیارد دلار بوده است. این درحالیست که اگر تجارت داخلی بین کشورهای این اتحادیه

۱. میزان تولید ناخالص داخلی آمریکا در هر دو شاخص اسمی و برابری قدرت خرید یکسان و برابر با ۲۰,۵ هزار میلیارد دلار است.

محاسبه شود، میزان صادرات و واردات این کشورها به ترتیب به اعداد ۶,۴۵ و ۶,۳۹ هزار میلیارد دلار می‌رسد.

اعضای اتحادیه اروپا به لحاظ اقتدار اقتصادی و صنعتی در سطوح گوناگونی قرار دارند و همین مسئله در برخی موارد، تبدیل به یک چالش برای ادامه حیات این نهاد چند ملیتی شده است. آلمان در میان اعضای اتحادیه اروپا در بسیاری از شاخص‌های اقتصادی کلان، با اختلاف زیاد جایگاه اول را دارد. پس از آلمان کشورهای فرانسه و بریتانیا قدرتهای اقتصادی برتر اتحادیه اروپا محسوب می‌شوند؛ هرچند در سال‌های اخیر، بریتانیا در مسیر خروج از این اتحادیه قرار گرفته است.

کلیات تجارت ایران و اتحادیه اروپا

اعضای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۸ بیش از ۱۰,۳ میلیارد دلار به ایران صادرات داشته‌اند که در این میان آلمان، ایتالیا و فرانسه بیشترین صادرات را به ایران داشته‌اند. ایران نیز در این سال در حدود ۱۱,۲ میلیارد دلار کالا به اعضای اتحادیه اروپا صادر کرده است که کشورهای ایتالیا، اسپانیا و فرانسه در صدر مقاصد صادراتی ایران در این اتحادیه قرار داشته‌اند. نفت خام بیش از ۹,۷ میلیارد دلار از صادرات ایران به کشورهای اروپایی در سال ۲۰۱۸ را به خود اختصاص داده است.

کشورهای اروپایی در طول دو سال اخیر، سهمی حدود ۲۳ درصد در واردات ایران داشته‌اند و در مقابل سهم آنها از کل صادرات و صادرات غیر نفتی ایران به ترتیب در حدود ۱۷ و ۳ درصد بوده است. لازم به ذکر است که در سال جاری میلادی، به دلیل تحریم‌ها، صادرات نفتی ایران به اتحادیه اروپا به صفر رسیده است و بنابراین انتظار می‌رود میزان کل صادرات ایران به کشورهای عضو اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۹ به کمتر از ۱ میلیارد دلار کاهش یابد.

در این گزارش اتحادیه اروپا به طور مختصر معرفی شده و وضعیت کشورهای عضو

آن در برخی شاخص‌های مهم اقتصادی و تجاری مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس به تجزیه و تحلیل صادرات ایران به اتحادیه اروپا پرداخته شده و مهمترین واردکنندگان نفت و کالاهای غیر نفتی ایران از اعضای اتحادیه اروپا معرفی شده اند، کالاهای غیر نفتی صادر شده به لحاظ قیمت و ارزش افزوده دسته بندی شده و روند ۱۰ ساله صادرات ایران به اتحادیه اروپا به صورت کلی و اثرات تحریم‌ها بر این روند و همچنین روند صادرات برخی گروه‌های کالایی اصلی به تفکیک، مورد بررسی قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل واردات ایران از اتحادیه اروپا و مشخص کردن سهم هر یک از اعضای اتحادیه اروپا، در ادامه این گزارش مورد بررسی قرار گرفته است؛ روند ۱۰ ساله واردات ایران از اتحادیه اروپا و همچنین تاثیر تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ بر واردات ایران از اتحادیه اروپا، در این بخش بررسی شده است.

بخش دوم

وضعیت اقتصادی اتحادیه اروپا در مقایسه با ایران و جهان

ریشه شکل‌گیری اتحادیه اروپا، دو معاهده تجاری به نام‌های «پیمان پاریس» و «پیمان رم» است که به ترتیب در سال‌های ۱۹۵۲ و ۱۹۵۷ میان کشورهای آلمان غربی، فرانسه، ایتالیا و بنلوکس (هلند، بلژیک و لوکزامبورگ) منعقد شد. به موجب این توافقنامه‌ها، دو سازمان «ذغال سنگ و فولاد اروپا» و «جامعه اقتصادی اروپا» تشکیل شد. پس از آن به تدریج کشورهای دیگر به جامعه اقتصادی اروپا پیوستند و سرانجام در سال ۱۹۹۳ با انعقاد پیمانی موسوم به «پیمان اتحادیه اروپا» میان اعضای جامعه اقتصادی اروپا، نظام کنونی اتحادیه اروپا پدید آمد.

۲۸ عضو اتحادیه اروپا عبارتند از آلمان، فرانسه، انگلیس، ایتالیا، اسپانیا، پرتغال، هلند، لهستان، دانمارک، سوئد، فنلاند، ایرلند، استونی، اسلونی، اسلواکی، اتریش، لیتوانی (لتونی)، لیتوانی لوکزامبورگ، کروواسی، یونان، بلغارستان، مجارستان، جمهوری چک، بلژیک، رومانی، مالت و قبرس. سوئیس و نروژ از مهمترین کشورهای اروپایی هستند که به عضویت اتحادیه اروپا در نیامده‌اند؛ علاوه بر این، برخی کشورهای اروپای شرقی از جمله اوکراین، صربستان و دیگر کشورهای منطقه بالتیک نیز در مسیر عضویت در این اتحادیه قرار دارند.

این کشورها با ۴.۵ میلیون کیلومتر مربع مساحت، حدود ۳ درصد از خشکی‌های زمین و با ۵۱۲ میلیون نفر جمعیت، ۷ درصد از جمعیت جهان را در اختیار دارند. به لحاظ امکانات طبیعی، منطقه اتحادیه اروپا در سرزمینی حاصلخیز و پر آب واقع شده که به همین دلیل از سالیان دور، محل تشکیل جوامع انسانی بوده و صنعت کشاورزی و دامپروری در آنجا رونق زیادی داشته است.

حدود ۴۳ درصد از کل خشکی‌های اتحادیه اروپا مربوط به زمین‌های کشاورزی است.

دسترسی زیاد و آسان به آب‌های آزاد، رودهای پر آب و قابل کشتیرانی، مرز زمینی با قاره آسیا و نزدیکی جغرافیایی به مناطق پرجمعیت آفریقا شرایط را برای رونق تجارت در این منطقه مهیا کرده است. جاذبه‌های گردشگری فراوان منطقه اتحادیه اروپا مانند سواحل مدیترانه، ورزشگاه‌های زمستانی در کوه‌های آلپ، بناهای تاریخی در یونان و ایتالیا و همچنین نمایشگاه‌ها، موزه‌ها و مراکز فرهنگی موجب سفر سالانه خیل عظیمی از گردشگران به کشورهای عضو این اتحادیه می‌شود.

از ویژگی‌های مهم دیگر اتحادیه اروپا ایجاد یک پول مشترک به نام یورو است که هم‌اکنون در کشورهای آلمان، فرانسه، ایتالیا، هلند، اسپانیا، پرتغال، بلژیک، فنلاند، اتریش، استونی، اسلوواکی، اسلونی، استونی، ایرلند، قبرس، لتونی، لوکزامبورگ، لیتوانی، مالت و یونان به عنوان پول رسمی به کار گرفته می‌شود. یورو پس از دلار بزرگترین واحد پولی به لحاظ میزان تبادلات در جهان محسوب می‌شود.

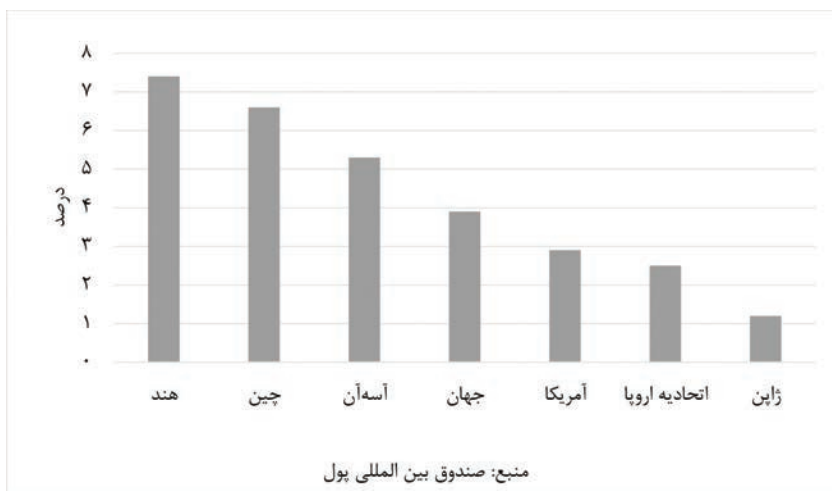
اتحادیه اروپا به نسبت صنایع بزرگی که در اختیار دارد، از منابع خام اندکی برخوردار است که به همین دلیل شدیداً وابسته به واردات مواد خام از جمله نفت است.

با این وجود، ناهمگونی در سرعت پیشرفت و قدرت اقتصادی اعضای اتحادیه اروپا سبب شده است که مشکلات زیادی برای ادامه حیات این نهاد چند ملیتی پدید آید. فاصله اعضای اتحادیه اروپا در برخی شاخص‌های اقتصادی بسیار زیاد است و پیوسته بر قدرت اقتصادی و صنعتی آلمان نسبت به سایرین افزوده می‌شود؛ که این مسئله افزایش نفوذ و قدرت تصمیم‌گیری این کشور نسبت به سایرین را در پی داشته است. شاید به همین خاطر باشد که بریتانیا قبل از رسیدن به چنین وضعی، تصمیم به خروج از اتحادیه اروپا گرفته است. ایتالیا نیز چندی است که نشانه‌هایی مبنی بر تمایل به خروج از اتحادیه اروپا را از خود بروز می‌دهد.

تولید ناخالص داخلی

رشد سالانه تولید ناخالص داخلی (رشد اقتصادی) در بسیاری از کشورهای عضو اتحادیه اروپا، به مانند اغلب کشورهای توسعه یافته پائین است؛ زیرا بسیاری از ظرفیت‌های بازار و اقتصاد این کشورها فعال شده است. در حالی که اقتصادهای نوظهور و کشورهای در حال توسعه همچون چین، هند، کشورهای آفریقایی و کشورهای جنوب آسیا اغلب از رشد اقتصادی چند برابری نسبت به توسعه یافته‌ها برخوردارند.

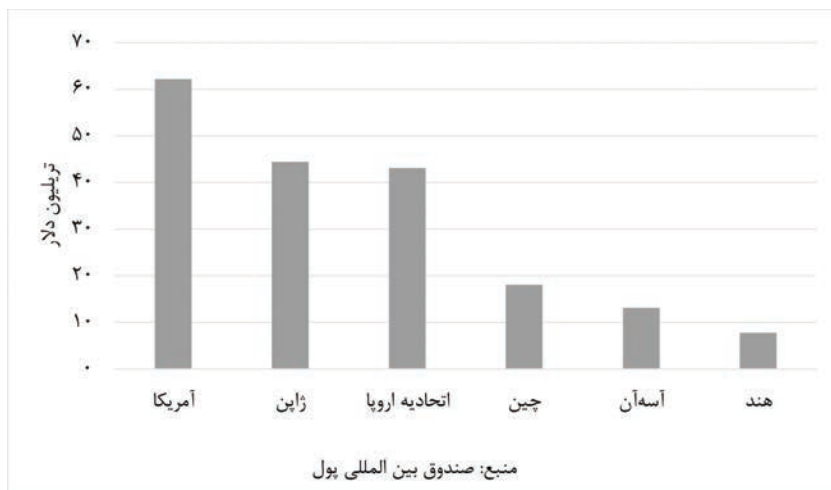
در نمودار زیر میزان رشد تولید ناخالص داخلی قدرت‌های بزرگ اقتصادی جهان در سال ۲۰۱۸ نمایش داده شده است:

نمودار ۱- رشد تولید ناخالص داخلی قدرت‌های بزرگ اقتصادی جهان در سال ۲۰۱۸

بر اساس شاخص «سرانه تولید داخلی» نیز کشورهای اروپایی از جمله کشورهای ثروتمند محسوب می‌شوند که وضعیت مطلوبی در این زمینه دارند. در نمودار زیر

وضعیت هر یک از قدرت‌های اقتصادی مورد بحث در این شاخص نمایش داده شده است:

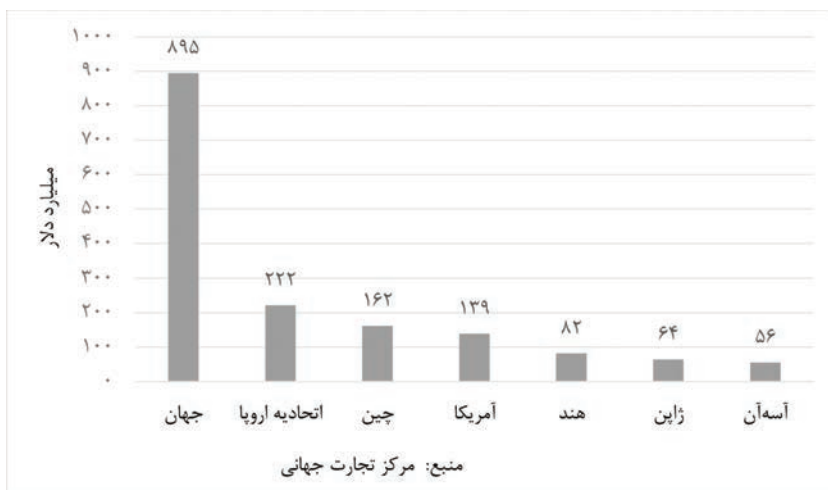
نمودار ۲- سرانه تولید ناخالص داخلی (بر اساس برابری قدرت خرید)

لازم به ذکر است سرانه تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس شاخص برابری قدرت خرید، در حدود ۲۱ هزار دلار در سال است.

تراز تجاری

حجم بالای صادرات یک کشور حاکی از قدرت تولید و رقابت پذیری تولیدات آن کشور است. میزان صادرات و واردات یک کشور با میزان اثرگذاری و اثرپذیری از تحولات اقتصادی شرکای تجاری آن کشور، رابطه مستقیمی دارد. بنابراین اگر حجم صادرات و واردات یک کشور در مقیاس جهانی و بزرگ باشد، نقش آن کشور در تحولات اقتصادی جهان بزرگ خواهد بود. اتحادیه اروپا به صورت واحد دومین صادرکننده بزرگ دنیا محسوب می‌شود و بر این اساس، نقش ویژه‌ای در تحولات اقتصادی جهان دارد.

علاوه بر این، اتحادیه اروپا با رقم ۲۲۲ میلیارد دلار، بزرگترین واردکننده نفت در دنیا به حساب می‌آید. البته برخی اعضای اتحادیه اروپا مانند بریتانیا و هلند اقدام به تولید و صادرات نفت می‌کنند اما صادرات ۲۸ میلیارد دلاری نفت توسط آنها تنها ۱۳ درصد از نیاز اتحادیه اروپا به نفت را تامین می‌کند. البته اتحادیه اروپا به خوبی نسبت به این نقطه ضعف خود آگاه است و از حدود ۴۰ سال پیش سرمایه‌گذاری زیادی در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر انجام داده است؛ تا از نیازهای وارداتی به انرژی بکاهد. در نمودار زیر میزان واردات نفت توسط قدرتهای بزرگ اقتصادی نمایش داده شده است:

نمودار ۳- آمار واردات نفت در سال ۲۰۱۷

کشور روسیه در سال ۲۰۱۷ با تامین ۲۹ درصد از نفت مورد نیاز اعضای اتحادیه اروپا، بزرگترین صادرکننده نفت به حوزه اتحادیه اروپا محسوب می‌شود. این کشور همچنین مهم ترین مبدأ گاز مورد نیاز کشورهای اتحادیه اروپاست و بنابراین اتحادیه اروپا به منظور تامین امنیت انرژی خود، نیاز شدیدی به تعامل با روسیه دارد. پس از روسیه،

نروژ و قزاقستان بیشترین نفت را به اتحادیه اروپا صادر می‌کنند.

تراز تجاری اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷ برابر منفی ۲۰۰ میلیارد دلار بوده است. نقش قدرت‌های اقتصادی اتحادیه اروپا در این تراز منفی بسیار متفاوت است؛ به طوری که برخی اعضا مانند آلمان تراز بسیار بالایی دارند و برخی دیگر مانند بریتانیا به شدت دچار کسری تجاری هستند. آلمان با ۲۷۷ میلیارد دلار، هلند با ۷۸ میلیارد دلار و ایرلند با ۴۹ میلیارد دلار در صدر کشورهای با تراز مثبت تجاری در اتحادیه اروپا هستند و کشورهای بریتانیا، فرانسه و اسپانیا به ترتیب با ۱۹۷، ۸۹ و ۳۱ میلیارد دلار از بیشتری کسری در تراز تجاری برخوردارند.

با این حال اگر تجارت خدمات نیز در تراز تجاری محاسبه شود، وضعیت این اتحادیه کمی متعادل‌تر می‌شود. در این شرایط آلمان با مازاد تجاری ۲۵۷ میلیارد دلار کماکان صدرنشین جدول تراز تجاری اتحادیه اروپا است و فرانسه و بریتانیا به ترتیب با منفی ۸۰ و منفی ۶۱ میلیارد دلار در قعر جدول تراز تجاری اعضای اتحادیه اروپا قرار دارند.

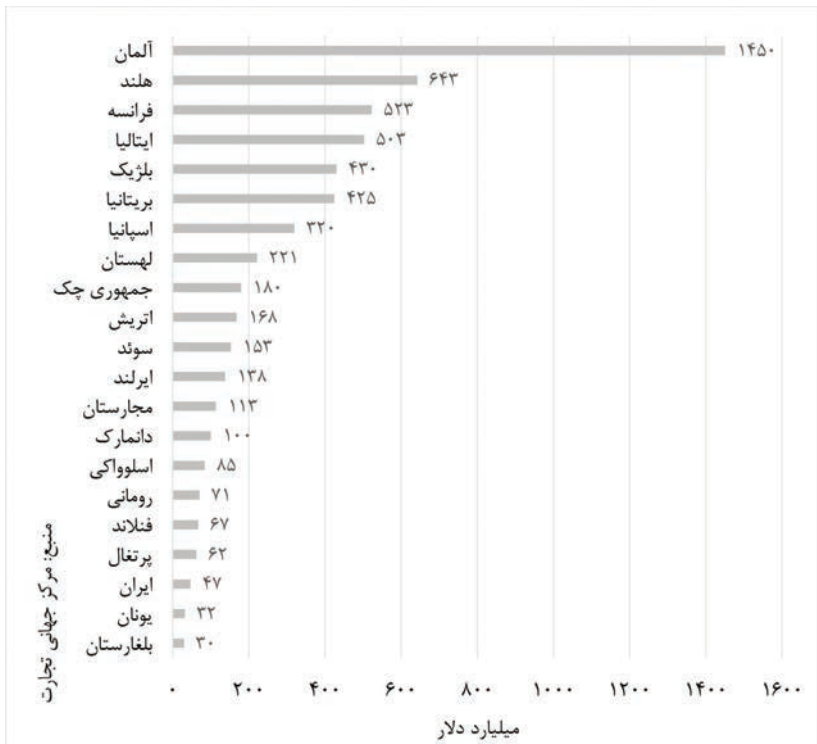
صادرات

کشور آلمان با فاصله زیادی نسبت به دیگر کشورهای اتحادیه اروپا در صدر فهرست صادرکنندگان کالا در اتحادیه اروپا قرار دارد. آلمان در مقایسه با کشورهای جهان نیز جایگاه بالایی دارد و پس از چین و آمریکا سومین صادرکننده بزرگ کالا در جهان محسوب می‌شود. هلند، فرانسه و ایتالیا پس از آلمان بزرگترین صادرکنندگان کالا در میان اعضای اتحادیه اروپا هستند. در این میان، کشور هلند در نسبت صادرات به تولید ناخالص داخلی وضعیت مناسب‌تری در مقایسه با دیگر کشورهای اروپایی دارد و در بسیاری از کالاها، جزو صادرکنندگان جهانی محسوب می‌شود.

در مقابل، کشور بریتانیا در صادرات کالا ضعیف‌تر از ۵ کشور، آلمان، هلند، فرانسه، ایتالیا و بلژیک است؛ اما توانسته است بخشی از ضعف خود در صادرات کالا را در

حوزه خدمات جبران نماید؛ بریتانیا اولین قدرت اتحادیه اروپا در زمینه صادرات خدمات محسوب می شود.

ایران در مقایسه با اعضای اتحادیه اروپا با ۴۷ میلیارد دلار صادرات غیرنفتی جایگاه نوزدهم را به خود اختصاص داده است؛ در حالی که به لحاظ تولید ناخالص داخلی در رتبه پنجم قرار دارد. همچنین در صورتی که میزان صادرات نفت ایران نیز در نظر گرفته شود، جایگاه ایران در بین کشورهای اروپایی به رتبه پانزدهم خواهد رسید.

نمودار ۴- مقایسه صادرات غیرنفتی ایران و اعضای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷

تنوع صنایع برتر و محصولات صادراتی می تواند تا حد زیادی، آسیب پذیری اقتصاد

یک کشور را از تحولات و نوسانات تجارت خارجی کاهش دهد؛ که اتحادیه اروپا از آن برخوردار است. صنایع خودروسازی، هواپیماسازی، داروسازی، پالایش نفت، ماشین‌های مکانیکی، ماشین‌های الکتریکی و وسایل ارتباط از راه دور از جمله مهم‌ترین صنایع اتحادیه اروپا است.

در جدول زیر سه محصول با بیشترین صادرات توسط برخی اعضای منتخب اتحادیه اروپا و ایران نمایش داده شده است:

جدول ۱- سه محصول اصلی صادراتی اعضای اتحادیه اروپا و ایران در سال ۲۰۱۷

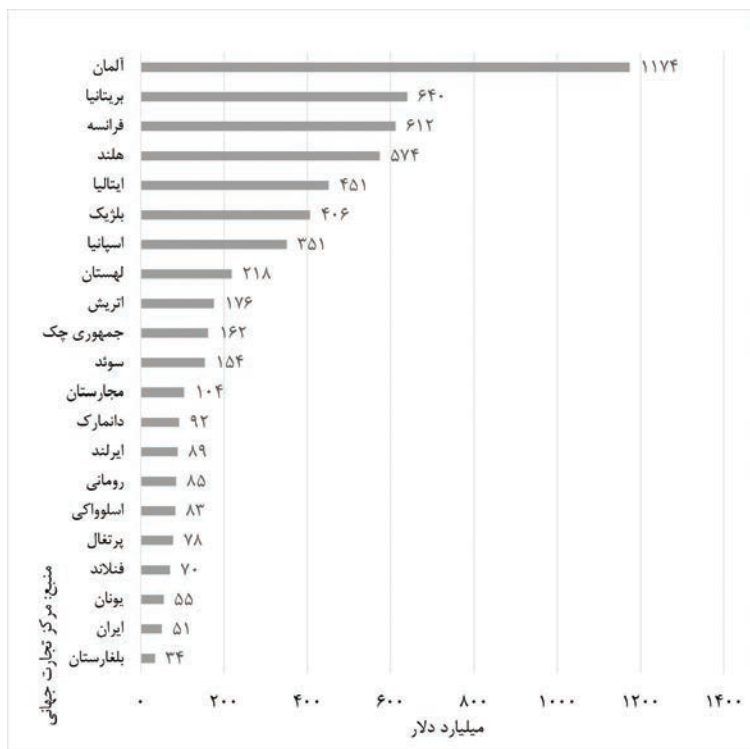
نام کشور	محصول اول صادراتی	ارزش (میلیارد دلار)	محصول دوم صادراتی	ارزش (میلیارد دلار)	محصول سوم صادراتی	ارزش (میلیارد دلار)
اتریش	انواع تلفن و گوشی همراه	۴,۷	انواع داروها	۲,۷	آبهای معدنی و نوشابه‌ها	۲,۴
بلژیک	انواع داروها	۲۰,۵	الماس‌های غیر صنعتی	۱۰,۹	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	۹,۷
جمهوری چک	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	۸,۶	کامپیوتر و ماشین‌های پردازنده	۵,۰	تلفن‌ها و گوشی‌های همراه	۴,۳
دانمارک	انواع داروها	۳,۷	مولدهای برق از نیروی باد	۲,۱	اجزاء موتورهای غیر الکتریکی	۱,۴
فرانسه	هواپیما و انواع هواگردها	۴۰,۳	انواع داروها	۱۴,۸	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	۷,۶

۴۱,۱	انواع هواپیماها و هواگردها	۴۲,۴	انواع داروها	۶۰,۶	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	آلمان
۶,۳	جواهرآلات	۶,۸	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	۱۲,۰	انواع داروها	ایتالیا
۱۵,۶	انواع داروها	۱۷,۰	گیرنده‌ها و فرستنده‌ها و پردازنده‌های صدا و تصویر	۲۳,۰	انواع تلفن و گوشی همراه	هلند
۶,۶	ترکیبات هیتروسیکلک	۶,۸	افزودنیها برای معطر کردن مواد صنعتی و خوراکی	۱۴,۷	انواع داروها	ایرلند
۶,۵	انواع داروها	۹,۴	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	۱۱,۸	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	اسپانیا
۲,۹	ماهی سالمون	۷,۳	موتور خودرو و وسایل نقلیه با ظرفیت کمتر از ۱۰ نفر	۴,۵	انواع داروها	سوئد
۱۵,۷	انواع داروها	۱۶,۹	انواع سیم‌ها، میله‌ها، صفحات، تسمه‌ها و ... ساخته شده از طلا باروکش پلاتین	۱۸,۹	نفت خام	بریتانیا
۱,۵	پروپان مایع شده	۲,۳	گازهای مایع شده	۷,۱	میعانات گازی	ایران

لازم به ذکر است در مورد ایران، اگر از میعانات گازی و محصولات نفتی صرف نظر شود، پسته، آهن و فولاد و اوره و فرش محصولات با بیشترین صادرات هستند.

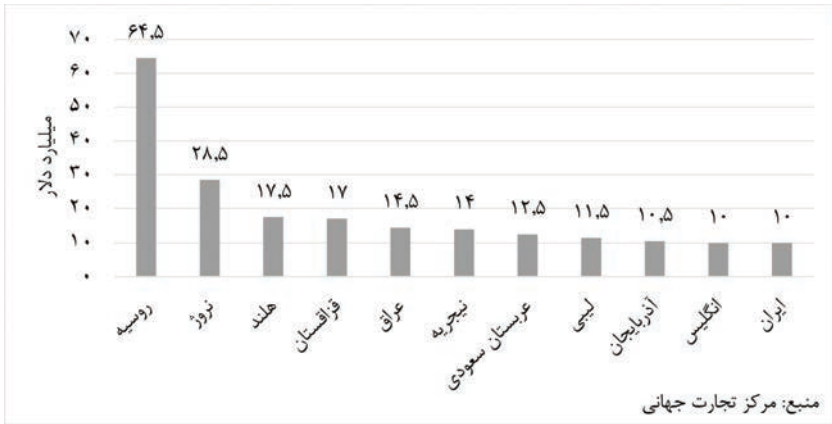
واردات

اتحادیه اروپا پس از آمریکا، بزرگترین واردکننده کالا در جهان محسوب می‌شود. آلمان با واردات ۱۱۷۴ میلیارد دلار کالا در سال ۲۰۱۷ سومین واردکننده بزرگ در جهان و اولین واردکننده کالا در اتحادیه اروپا محسوب می‌شود. کشورهای بریتانیا، فرانسه، هلند و ایتالیا نیز در رتبه‌های دوم تا پنجم از نظر میزان واردات در بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا قرار دارند. ایران نیز با واردات حدود ۵۱ میلیارد دلاری رتبه بیستم را در مقایسه با کشورهای عضو اتحادیه اروپا دارد.

نمودار ۵- مقایسه واردات ایران و اعضای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷

کشورهای روسیه، نروژ، هلند و قزاقستان بزرگترین صادرکنندگان نفت به کشورهای عضو اتحادیه اروپا هستند و در این میان ایران با رقم ۱۰ میلیارد دلار، یازدهمین صادرکننده نفت به اتحادیه اروپا محسوب می‌شود.

نمودار ۶- صادرکنندگان نفت به اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷

در بین کشورهای اروپایی ایتالیا، فرانسه، لهستان و یونان از جمله واردکنندگان نفت از ایران در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ بوده‌اند و در این میان کشورهای یونان و ایتالیا وابستگی بیشتری به واردات نفت از ایران داشته‌اند.

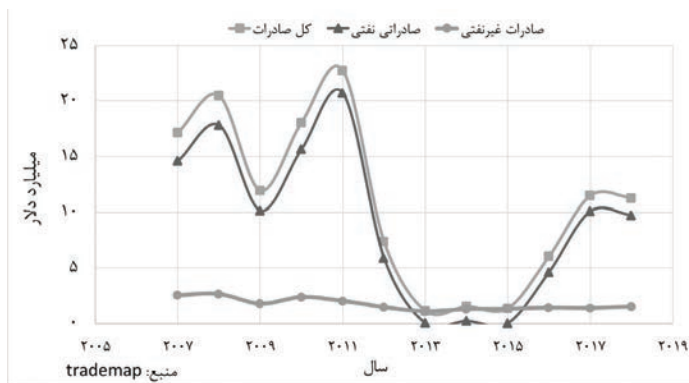
بخش سوم

وضعیت صادرات ایران به اتحادیه اروپا

بر اساس آمار گمرک کشورهای اروپایی، ایران در سال ۲۰۱۸ بالغ بر ۱۱,۳ میلیارد دلار کالا به کشورهای عضو اتحادیه اروپا صادر کرده است که از این میان، ۹,۸ میلیارد دلار مختص صادرات نفت خام و ۱,۵ میلیارد دلار مربوط به کالاهای غیرنفتی بوده است. در جدول و نمودار زیر، میزان صادرات ایران به کشورهای عضو اتحادیه اروپا در طول ۱۲ سال اخیر، به تفکیک صادرات نفت و محصولات غیرنفتی نشان داده شده است:

جدول ۲- میزان صادرات ایران به کشورهای عضو اتحادیه اروپا در ۱۲ سال اخیر (میلیارد دلار)

سال	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
کل صادرات	۱۷,۲	۲۰,۵	۱۱,۹	۱۸,۱	۲۲,۸	۷,۴	۱,۱	۱,۵	۱,۴	۶,۱	۱۱,۵	۱۱,۳
صادرات غیرنفتی	۲,۶	۲,۷	۱,۸	۲,۴	۲,۰	۱,۵	۱,۱	۱,۳	۱,۳	۱,۴	۱,۴	۱,۵
صادرات نفتی	۱۴,۶	۱۷,۸	۱۰,۲	۱۵,۷	۲۰,۷	۵,۹	۰,۰	۰,۲	۰,۰	۴,۶	۱۰,۱	۹,۸

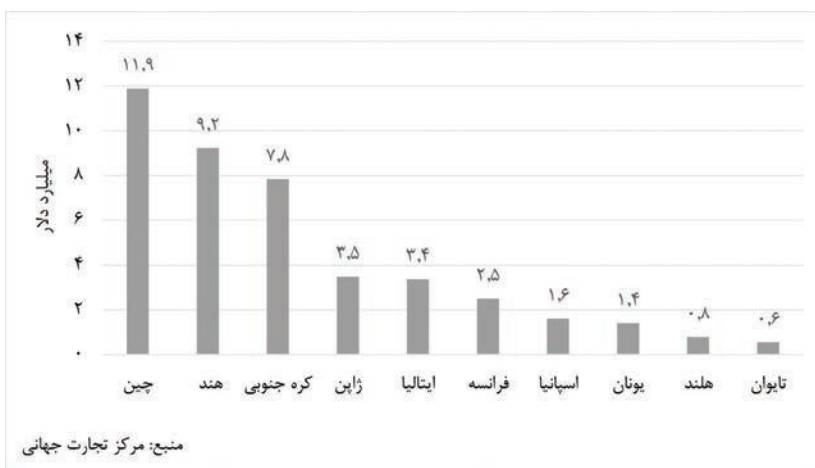

نمودار ۷- صادرات ایران به اتحادیه اروپا

وضعیت صادرات نفت ایران به اتحادیه اروپا

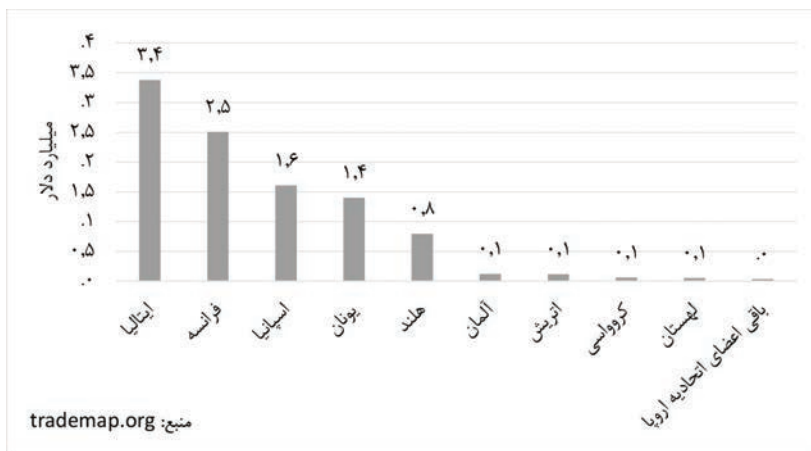
طی ۲ سال اخیر و پیش از تحریم‌های جدید، صادرات نفت خام ایران به اروپا رونق گرفت و این اتحادیه در مجموع پس از چین دومین مقصد اصلی صادرات نفت خام ایران شد. حجم کل صادرات نفت ایران در سال ۲۰۱۷ براساس آمار مرکز تجارت جهانی برابر ۴۳ میلیارد دلار بوده است که ۲۷.۶ درصد از آن به چین، ۲۳ درصد به اتحادیه اروپا و ۲۱.۳ درصد آن به هند صادر شده است. با این حساب در سال ۲۰۱۷ میلادی ۷.۳ درصد از بازار نفت چین، ۱۱.۲ درصد از بازار نفت هند و ۴.۵ درصد از بازار نفت اتحادیه اروپا در دست ایران بوده است.

در نمودار زیر ۱۰ مقصد اول صادرات نفت ایران نمایش داده شده است:

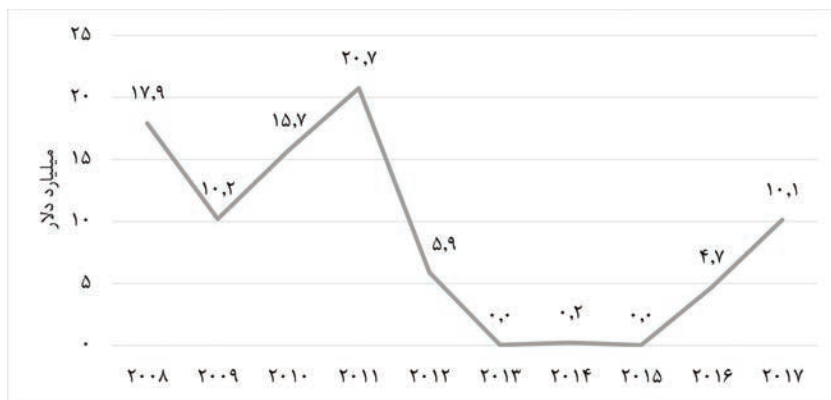
نمودار ۸ - مقاصد اول صادرات نفت ایران در سال ۲۰۱۷

ایتالیا در بین اعضای اتحادیه اروپا با ۳.۸ میلیارد دلار، مهم‌ترین مقصد صادرات نفت ایران بوده است. پس از آن فرانسه با ۲.۵ میلیارد دلار و اسپانیا با ۱.۶ میلیارد دلار قرار داشته‌اند.

نمودار ۹- حجم صادرات نفت ایران به اعضای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷

روند صادرات نفت ایران به اتحادیه اروپا طی سال‌های اخیر در نمودار زیر قابل مشاهده است:

نمودار ۱۰- روند صادرات نفت ایران به اتحادیه اروپا

با این حال در سال جاری میلادی به دلیل تحریم‌ها، صادرات نفتی ایران به اتحادیه اروپا به صفر رسیده است؛ لذا انتظار می‌رود میزان کل صادرات ایران به کشورهای عضو اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۹ به کمتر از ۱ میلیارد دلار کاهش یابد.

وضعیت صادرات غیرنفتی ایران به اتحادیه اروپا

بر اساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، کشورهای عضو اتحادیه اروپا حتی در صورتی که به عنوان یک مجموعه واحد در نظر گرفته شوند، هشتمین مقصد صادرات غیر نفتی ایران هستند؛ به طوریکه حجم صادرات غیر نفتی ایران به سه مقصد اول یعنی چین، امارات متحده عربی و عراق با ارقام ۹.۱، ۶.۸ و ۶.۴ میلیارد دلار به ترتیب ۶، ۴.۵ و ۴.۳ برابر حجم صادرات غیر نفتی ایران به اتحادیه اروپا بوده است.

در سال ۲۰۱۸ نفت خام سهمی بیش از ۸۶ درصدی در صادرات ایران به اتحادیه اروپا داشته است؛ پس از این محصول، کالاهایی همچون پسته، پلی اتیلن، آهن و فولاد به اشکال ابتدایی، کود شیمیایی نیتروژنه، پلی استیرن، ورقه فولادی و زعفران در صدر کالاهای صادراتی ایران به اتحادیه اروپا بوده اند. نکته جالب توجه اینکه محصولات فوق عموماً همان محصولاتی هستند که اغلب صادرات غیر نفتی ایران را تشکیل می‌دهند. این محصولات را می‌توان به طور کلی به دو بخش کالاهای کشاورزی همچون پسته، زعفران، خرما و کشکش و محصولات کم فرآوری شده شامل انواع اتیلن‌ها، ورقه‌های فولادی و دیگر مواد اولیه صنایع تقسیم بندی کرد. چنین محصولاتی در همه جای جهان خریدار دارد و حجم صادرات این محصولات از سوی ایران به کشورهای اروپایی نیز به مراتب کمتر از توان صادراتی ایران و میزان واردات سالانه کشورهای اروپایی است.

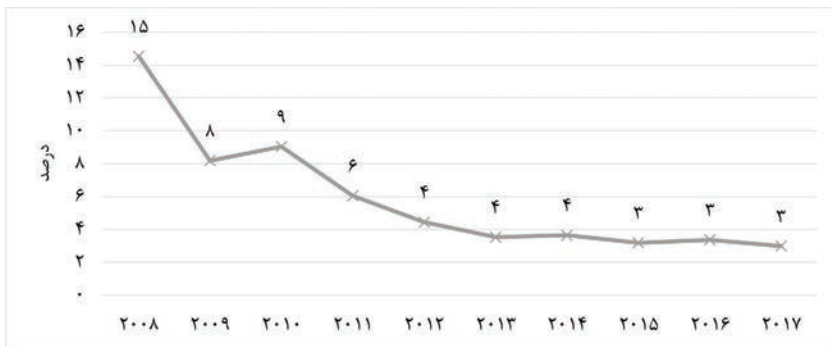
نکته دیگر اینکه در طول ۱۲ سال اخیر گرچه صادرات نفت ایران به اتحادیه اروپا در پی تغییر قیمت نفت و وضع تحریم‌های آمریکا با نوسانات شدیدی همراه بوده است، اما

در خصوص صادرات غیرنفتی یک روند نزولی ملایم مشاهده می‌شود که موجب شده در این مدت، به مرور میزان صادرات غیرنفتی ایران از حدود ۲,۵ میلیارد دلار به نزدیک به ۱,۵ میلیارد دلار کاهش یابد؛ درحالی‌که در همین مدت میزان کل صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای جهان، بیش از ۳ برابر شده است. همچنین در طول این ۱۲ سال ترکیب کالاهای صادراتی از ایران به اروپا چندان دستخوش تغییر نشده و تقریباً ثابت بوده است. در جدول زیر میانگین صادرات سالانه ۱۰ قلم عمده صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو اتحادیه اروپا در ۱۲ سال اخیر بر اساس آمار گمرک کشورهای مقصد نشان داده شده است:

جدول ۳- محصولات غیرنفتی صادراتی ایران به اتحادیه اروپا

ردیف	تعرفه	شرح کالا	میانگین قیمت صادرات در ۱۲ سال اخیر میلیون دلار
۱	۸۰۲	آجیل (عمدتاً پسته)	۲۲۰
۲	۳۹۰۱	پلی اتیلن	۱۷۰
۳	۷۲۰۸	ورقه های فولادی	۱۵۰
۴	۲۹۰۵	الکل های غیرحلقوی هالوژنه	۱۱۳
۵	۵۷۰۱	فرش	۷۷
۶	۹۱۰	ادویه جات (عمدتاً زعفران)	۶۷
۷	۵۰۴	محصولات حیوانی	۵۵
۸	۸۰۶	کشمش	۴۴
۹	۷۲۰۷	محصولات نیمه تمام فولادی	۳۲
۱۰	۷۲۲۸	ورقه های فولادی آلیاژی	۲۴
		سایر	۸۰۳
		مجموع	۱۷۵۵

لازم به ذکر است سهم اتحادیه اروپا از صادرات غیرنفتی ایران در حدود ۳ درصد است که با روند افزایش کل صادرات ایران و کاهش صادرات به اروپا، این عدد در آینده بیش از پیش کاهش خواهد یافت.

نمودار ۱۱- سهم اتحادیه اروپا از کالاهای غیرنفتی صادرشده از ایران در ۱۰ سال گذشته

در بین اعضای اتحادیه اروپا، بیشترین صادرات غیر نفتی ایران به مقصد ایتالیا و پس از آن اسپانیا و فرانسه بوده است. با این حال، هیچ یک از ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا در جمع ۱۰ مقصد عمده صادرات غیرنفتی ایران جای ندارند.

موانع توسعه صادرات ایران به اتحادیه اروپا

شناخت حجم بازار اتحادیه اروپا برای محصولات مزیت دار ایرانی، اولین گام در توسعه صادرات به آن منطقه است. از میان کالاهای پرصادرات ایرانی، پلی اتیلن، پلی استیرن، آنتی سرم‌ها و مشتقات خونی، آهن و فولاد، میله‌های آهنی، آبمیوه و فرش بیشترین بازار را در اتحادیه اروپا دارند و در صورت باز بودن مسیر تجارت دوجانبه امکان صادرات بیشتر این محصولات به اروپا از سوی ایران فراهم است.

گام دوم در توسعه صادرات عبارت است از کاهش موانع ورود کالاهای ایرانی به اتحادیه اروپا که تعرفه‌های گمرکی از مهمترین آنهاست. بیشترین تعرفه‌ای که اتحادیه اروپا بر کالاهای ایرانی وضع می‌کند، برابر ۴۴ درصد و مربوط به آبمیوه است. تعرفه ۴۴ درصدی، صادرات این محصول به اتحادیه اروپا را کاملاً تحت تاثیر قرار می‌دهد و انتظار می‌رود در صورت کاهش تعرفه از سوی اتحادیه اروپا، صنعت آبمیوه ایران بتواند

به صادرات خود به اروپا بیفزاید. زعفران، فرش و خرما محصولات دیگری هستند که با تعرفه نسبتاً بالا از سوی اتحادیه اروپا مواجه می‌شوند. تعرفه ورود اقلام مذکور به منطقه اتحادیه اروپا به ترتیب ۹، ۸ و ۸ درصد است و پیش‌بینی می‌شود کاهش تعرفه این محصولات از سوی اتحادیه اروپا منجر به افزایش قابل توجه صادرات آنها شود. با این وجود، به نظر نمی‌رسد اتحادیه اروپا مایل به توسعه واردات خود از ایران باشد و این مهمترین مانعی است که از منظر سیاسی، بر روابطه ایران و اروپا سایه افکنده است.

بخش چهارم

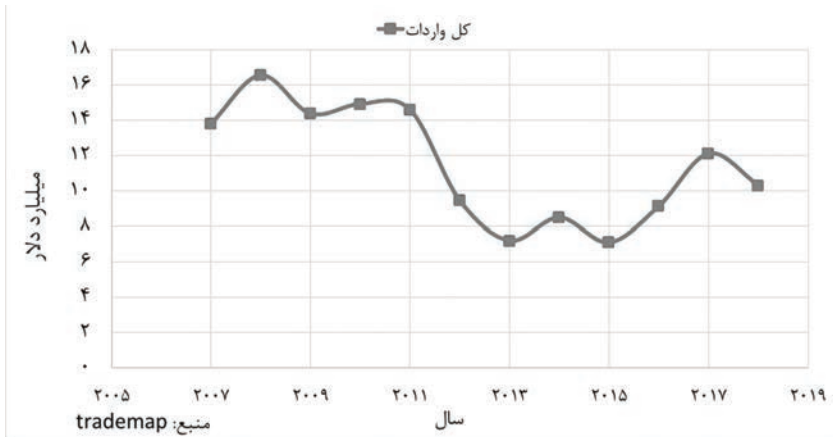
وضعیت واردات ایران از اتحادیه اروپا

بر اساس آمار گمرک کشورهای اروپایی، ایران در سال ۲۰۱۸ بالغ بر ۱۰,۳ میلیارد دلار کالا از کشورهای عضو اتحادیه اروپا وارد کرده است.

در جدول و نمودار زیر میزان واردات ایران از کشورهای عضو اتحادیه اروپا در طول ۱۲ سال اخیر نشان داده شده است:

جدول ۴- واردات ایران از اتحادیه اروپا در ۱۲ سال اخیر (میلیارد دلار)

سال	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
کل واردات	۱۳,۸	۱۶,۶	۱۴,۴	۱۴,۹	۱۴,۶	۹,۵	۷,۲	۸,۵	۷,۱	۹,۱	۱۲,۱	۱۰,۳

نمودار ۱۲- واردات ایران از اتحادیه اروپا طی ۱۲ سال اخیر

بر اساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، در صورتی که کشورهای عضو اتحادیه اروپا به عنوان یک مجموعه واحد در نظر گرفته شوند، دومین مبدا واردات ایران پس از چین هستند. در سال ۲۰۱۸ محصولاتی همچون مکمل‌های دارویی، انواع کمپرسور، توربین‌های گازی، ماشین آلات آزمایشگاهی، مشتقات خونی، شیرآلات، تجهیزات پزشکی و قطعات خودرو، بیشترین سهم را در واردات ایران از کشورهای عضو اتحادیه اروپا داشته است.

چنانچه کالاهای وارد شده از اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۸ به صورت کلی‌تر دسته‌بندی شوند، ماشین آلات مکانیکی با ۳۷۵۰، ماشین آلات برقی با ۹۱۴، محصولات دارویی با ۸۷۰، تجهیزات پزشکی و نوری با ۷۴۰، خودرو و قطعات با ۶۴۰ و محصولات شیمیایی با ۳۴۰، محصولات فولادی با ۳۴۰ و محصولات پلاستیکی با ۲۴۰ میلیون دلار، مهمترین دسته محصولات وارداتی از اتحادیه اروپا خواهند بود. نکته جالب توجه اینکه در بسیاری از دسته‌های فوق از جمله دارو، محصولات شیمیایی، محصولات فولادی و محصولات پلاستیکی، ایران محصولات اولیه و کم فرآوری شده را به کشورهای اروپایی با قیمت ناچیز صادر می‌کند و محصولات فرآوری شده و نهایی را با قیمت‌هایی به مراتب بالاتر از این کشورها وارد می‌نماید.

در طول ۱۲ سال اخیر میزان واردات ایران از کشورهای اروپایی دستخوش نوساناتی شده که دلیل اصلی آن، تحریم‌های مالی و تجاری در سال ۲۰۱۲ و پس از آن بوده است. با این حال، ترکیب کالاهای وارداتی ایران از کشورهای اروپایی در این مدت تقریباً ثابت بوده است.

در جدول زیر میانگین واردات سالانه ۱۰ قلم عمده واردات ایران از کشورهای عضو

اتحادیه اروپا در ۱۲ سال اخیر بر اساس آمار گمرک کشورهای مبدأ نشان داده شده است:

جدول ۵- محصولات وارداتی ایران از اتحادیه اروپا در ۱۲ سال اخیر

ردیف	تعرفه	شرح کالا	میانگین قیمت واردات در ۱۲ سال اخیر میلیون دلار
۱	۳۰۰۴	مکمل های دارویی	۴۶۱
۲	۸۷۰۸	قطعات خودرو	۴۰۴
۳	۸۴۱۴	انواع کمپرسور	۳۰۱
۴	۸۴۸۱	انواع شیرآلات	۲۶۹
۵	۸۴۱۱	توربین های گازی	۲۶۴
۶	۹۰۱۸	تجهیزات پزشکی	۲۴۴
۷	۳۰۰۲	محصولات خونی	۲۴۲
۸	۸۷۰۳	خودرو	۲۲۵
۹	۸۴۱۳	انواع پمپ	۲۰۲
۱۰	۸۷۰۱	ماشین آلات مکانیکی با کاربری خاص	۱۸۳
		سایر	۸۷۱۶
		مجموع	۱۱۵۱۰

سهم اتحادیه اروپا از واردات ایران حدود ۲۳ درصد است که در طول سال های اخیر، به دلیل افزایش واردات ایران و کاهش نسبی واردات ایران از کشورهای عضو اتحادیه اروپا، روندی نسبتاً کاهشی را طی نموده است. همچنین صادرات اتحادیه اروپا به ایران، سهمی نیم درصدی از کل صادرات این اتحادیه دارد. در بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا کشورهای آلمان، ایتالیا، فرانسه، هلند و اسپانیا بیشترین صادرات را به ایران داشته اند.

در جدول زیر سه قلم عمده صادراتی ۱۰ کشور عضو اتحادیه اروپا با بیشترین صادرات به ایران در سال ۲۰۱۸ میلادی نشان داده شده است:

جدول ۶- سه محصول اول وارداتی ایران از کشورهای اتحادیه اروپا

نام کشور صلح‌کننده	میزان واردات ایران (میلیون دلار)	محصول اول وارداتی ایران	ارزش (میلیون دلار)	محصول دوم وارداتی ایران	ارزش (میلیون دلار)	محصولات سوم وارداتی ایران	ارزش (میلیون دلار)
آلمان	۳۲۰۰	انواع پمپ	۲۲۷	محصولات خونی	۱۴۶	خودرو	۱۳۹
ایتالیا	۱۹۹۴	توربین‌های گازی	۱۴۲	ماشین آلات آزمایشگاهی	۱۴۰	شیرآلات	۸۷
فرانسه	۱۰۲۸	هواپیما و قطعات آن	۱۰۶	قطعات خودرو	۸۵	دارو	۵۷
هلند	۸۴۰	تجهیزات پزشکی	۸۹	تجهیزات نوری	۸۰	توربین‌های گازی	۷۳
اسپانیا	۶۹۱	لوله‌های فولادی	۱۳۱	الکترو کربنی	۶۳	شیرآلات	۵۶
بلژیک	۵۱۴	مکمل‌های دارویی	۶۰	ماشین آلات بافتندگی	۴۱	تجهیزات نوری	۲۸
سوئد	۳۸۴	تراکتور	۱۳۷	تلفن همراه	۵۲	توربین‌های گازی	۴۳
اتریش	۳۰۹	مکمل‌های دارویی	۴۲	محصولات خونی	۲۴	ماشین‌آلات پاشنده ذرات ریز	۱۳
رومانی	۲۸۲	قطعات خودرو	۱۱۰	ذرت	۴۷	ماشین آلات چرخاندن اجسام	۱۲
بریتانیا	۲۲۲	توربین‌های گازی	۲۴	مکمل‌های دارویی	۱۴	تجهیزات نوری	۱۴

۱۰ کشور جدول فوق در مجموع بیش از ۹۰ درصد واردات ایران از ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا را به خود اختصاص داده‌اند.

برخلاف بخش صادرات، واردات ایران از اتحادیه اروپا بسیار متنوع است و صرفاً چند کالای محدود و خاص را شامل نمی‌شود. با این حال، بررسی‌ها نشان داده است که درخصوص بخش قابل توجهی از این محصولات، کشورهای غیراروپایی نیز جزو صادرکنندگان جهانی هستند و درصورت برنامه‌ریزی لازم، می‌توان بخش قابل توجهی از نیاز وارداتی از اروپا را از دیگر کشورهای جهان تأمین نمود.

نکته مهم دیگر اینکه کشورهای اروپایی در واردات بخش قابل توجهی از محصولات اساسی کشاورزی و برخی دیگر از کالاهای مورد نیاز ایران، نقش واسطه‌گری ایفا می‌کنند. ذرت دامی، دانه سویا، جو و دانه‌های روغنی از جمله مواردی هستند که هم‌اکنون بخش قابل توجهی از نیاز ایران به این محصولات به واسطه کشورهای اروپایی از کشورهایی همچون برزیل و آرژانتین وارد می‌شود.

بخش پنجم

رهیافت‌های سیاستی

تجارت ایران با اتحادیه اروپا طی سال‌های اخیر، محدود به صادرات نفت خام از سوی ایران و واردات ماشین‌آلات و مکمل‌های دارویی و قطعات خودرو بوده است. میزان صادرات غیرنفتی ایران به اروپا سالانه ۱,۵ میلیارد دلار و میزان صادرات نفت خام ایران نیز در بهترین شرایط حدود ۱۰ میلیارد دلار بوده است. در سال ۲۰۱۸ اروپا سهمی ۳ درصدی از صادرات محصولات غیرنفتی ایران و سهمی ۲۳ درصدی در صادرات نفت خام ایران داشته است؛ البته در این سال، سهم ایران از بازار نفت اتحادیه اروپا کمتر از ۵ درصد بوده است. ایتالیا، فرانسه و اسپانیا بزرگترین خریداران نفت خام و محصولات غیرنفتی ایران طی این سال‌ها بوده‌اند.

محصولات غیرنفتی صادراتی ایران به اتحادیه اروپا شامل محصولات کشاورزی و مواد اولیه صنایع می‌شود که به راحتی امکان صادرات آنها به دیگر کشورهای جهان وجود دارد؛ چراکه میزان صادرات ایران به اتحادیه اروپا در این محصولات به مراتب کمتر از میزان کل صادرات ایران است.

در سال ۲۰۱۹ میلادی به دلیل تشدید تحریم‌ها، میزان صادرات نفت خام ایران به اتحادیه اروپا به صفر رسیده و میزان صادرات غیرنفتی نیز با کاهش تقریباً ناچیزی مواجه بوده است. میزان واردات ایران از اتحادیه اروپا نیز در حدود ۱۰ میلیارد دلار است که انتظار می‌رود با شروع مجدد تحریم‌ها، از میزان آن تا حدود ۲۰ درصد کاسته شود.

اتحادیه اروپا سهمی حدود ۲۳ درصدی از کل واردات ایران دارد و در مقابل سهم ایران از بازار کشورهای اروپایی، بسیار ناچیز است. برخلاف بخش صادرات، واردات ایران از اتحادیه اروپا بسیار متنوع است و صرفاً چند کالای محدود و خاص را

شامل نمی‌شود. ماشین‌آلات مکانیکی، دستگاه‌های برقی، محصولات دارویی، تجهیزات پزشکی و نوری، خودرو و قطعات، محصولات شیمیایی، محصولات فولادی و محصولات پلاستیکی، بیش از ۸۰ درصد واردات ایران از اتحادیه اروپا را تشکیل داده‌اند. درخصوص بسیاری از کالاهای وارداتی از کشورهای اروپایی امکان ساخت داخل محصولات و یا واردات آن از دیگر کشورهای جهان فراهم است. در بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا کشورهای آلمان، ایتالیا، فرانسه، هلند و اسپانیا بیشترین صادرات را به ایران داشته‌اند.

علاوه بر این، کشورهای اروپایی سهم قابل توجهی در واسطه‌گری واردات محصولات اساسی بخش کشاورزی ایران از جمله ذرت، دانه سویا، جو و دانه‌های روغنی دارند که لازم است نقش آنها در این زمینه کاهش یابد و ایران به طور مستقیم کالاهای خود را از کشورهای هدف وارد نماید. همچنین در بسیاری از بخش‌ها از جمله محصولات دارویی، محصولات شیمیایی، محصولات فولادی و محصولات پلاستیکی، ایران محصولات اولیه و کم‌فرآوری شده را به کشورهای اروپایی با قیمت ناچیز صادر می‌کند و محصولات فرآوری شده و نهایی را با قیمت‌هایی به مراتب بالاتر از این کشورها وارد می‌نماید که این نیز نیازمند تجدیدنظر است.

در مجموع باید گفت که تجارت دوجانبه بین ایران و اتحادیه اروپا علاوه بر اینکه حجم قابل توجهی ندارد، بیش از آنکه به واقعیت‌های اقتصادی وابسته باشد، شدیداً از روابط سیاسی متأثر بوده است؛ در آینده نیز نمی‌توان صرفاً با نگاه اقتصادی به رابطه با کشورهای اروپایی امیدوار بود. در واقع به نظر نمی‌رسد اتحادیه اروپا مایل به توسعه واردات و در کل تجارت خود با ایران باشد و این مهمترین مانعی است که از منظر سیاسی، بر رابطه ایران و اروپا سایه افکنده است. لذا ضروریست جمهوری اسلامی ایران، در تجارت با این منطقه تجدیدنظر نموده و نظام تجاری خود را بر اساس آن، بازطراحی نماید.

ضمیمه

توضیحات تکمیلی

به طور کلی دو مرجع درخصوص آمار تجارت ایران با کشورهای اروپایی در دسترس است. مرجع اول گمرک کشورهای اروپایی است که هر ساله اطلاعات مربوط به تجارت خود را در سایت‌های معتبری همچون trademap.org منتشر می‌کنند. اما از آنجا که تمامی اطلاعات مربوط به تجارت ایران با دیگر کشورهای جهان به درستی در این سایت و دیگر مراجع آماری جهانی منتشر نمی‌شود، محاسبه سهم اتحادیه اروپا از تجارت نفتی و غیرنفتی ایران در این مراجع آماری بیشتر از واقع است و در نتیجه قابل استناد نیست.

مرجع دوم آمار تجارت ایران و اتحادیه اروپا، گمرک جمهوری اسلامی ایران است؛ اما این مرجع آماری به دلیل محدودیت‌هایی، اصولاً کشورهای طرف معامله نهایی را ثبت و به شکل عمومی منتشر می‌کند؛ این مسئله موجب می‌شود بسیاری از کالاهایی که در واقع بین ایران و کشورهای اروپایی مبادله می‌شوند، در آمار گمرک به نام کشور دیگری همچون سوئیس و یا امارات، که به عنوان واسطه عمل کرده‌اند، ثبت شوند. همچنین در مقابل برخی از کالاهایی که از دیگر کشورهای جهان، همچون کشورهای آمریکای جنوبی، به واسطه کشورهای اروپایی همچون آلمان، بریتانیا و یا هلند به مقصد ایران صادر می‌شوند، در آمار گمرک جمهوری اسلامی به نام این کشورهای اروپایی ثبت می‌شود. علاوه بر این آمار، گمرک جمهوری اسلامی ایران به کلی فاقد اطلاعات مربوط به صادرات نفت خام و برخی فرآورده‌های اولیه نفت است.

با توجه به این موارد، در این گزارش سعی شده است از آمار گمرک کشورهای اروپایی به عنوان مرجع میزان تجارت ایران با کشورهای اروپایی در زمینه تجارت نفت و محصولات غیرنفتی استفاده شود و آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران نیز در موارد خاص و برای سنجش آمارهای کلی تجارت ایران، مورد استفاده قرار گیرد.

متأسفانه سهم تجارت کشورهای اسلامی با یکدیگر سهم کمی است؛ یعنی کشورهای اسلامی به جای اینکه امکاناتشان را با هم مبادله کنند؛ از ظرفیت‌های هم استفاده کنند؛ به یکدیگر برای رشد تجارت و توسعه اقتصادی و سرمایه‌گذاری کمک کنند، بیشتر رو به سمت کشورهای غیراسلامی و رو به سمت غرب دارند؛ این ضعف ماست.

بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس بانک توسعه اسلامی - ۲۵ شهریور ۱۳۸۳

تهیه شده در شبکه تحلیلگران اقتصاد مقاومتی